

Arkæologisk undersøgelse af 4 interesseområder (i alt ved byggemodningsareal på matr. 20e, Frølund By, Tårnberg sogn i forbindelse med Korsør Kommunes lokalplan 125 i perioden 29/5 til 21/6 2007.

*Af
Lea Meistrup-Larsen, Inspektør, SVM*

Udgravning af grube med skår fra 3 helt nedsatte lerkar og forarbejde til sleben økse (Foto: SVM).

Sydvestsjællands Museum
Storgade 17
4180 Sorø

Tlf. 57834063
e-mail: kontor@vestmuseum.dk
hjemmeside: www.vestmuseum.dk

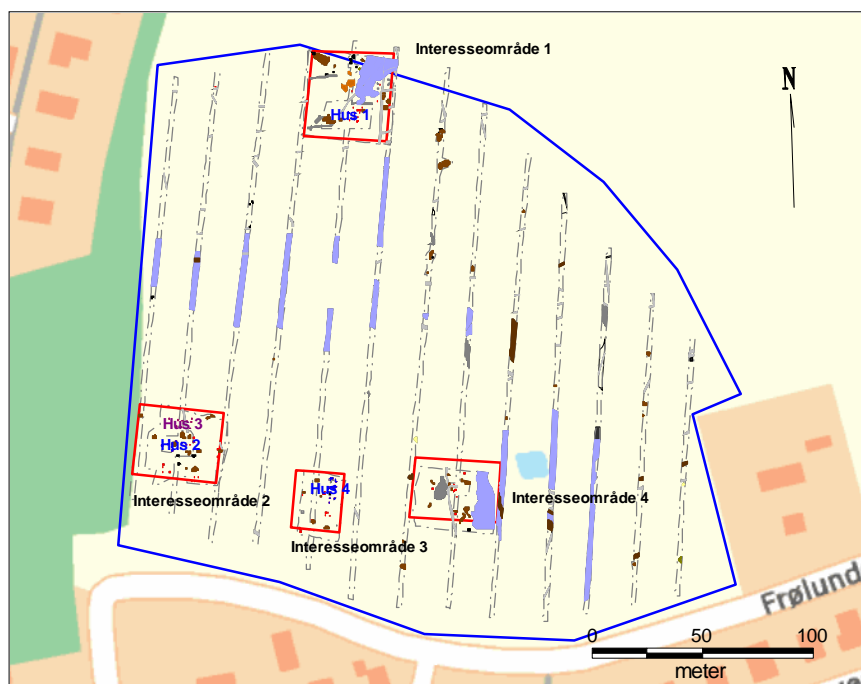
Indhold:

1. Indledning	2
2. Kulturhistorisk redegørelse og baggrund for undersøgelsen.	3
3. Undersøgelsens perspektiver.....	13
4. Fortidsmindelandskabet	14
5. Det moderne landskab.....	14
6. Udgravningens data.....	14
7. Udgravningens metode.	15
8. Dataliste	16
9. Tidstavle.....	16
10. Litteratur.	16

1. Indledning

I sommeren 2007 foretog Sydvestsjælland Museum en udgravning af en række udvalgte områder inden for et ca. 6 ha stort areal øst for "Hesselbjerg" i den vestlige udkant af Frølunde ved Korsør. Udgravningerne blev finansieret af Slagelse Kommune og i undersøgelsen deltog Sydvestsjælland Museum, anlægsgartnerfirmaet (maskinhjælp) Vækst&Miljø, Slagelse samt landmålerfirmaet GSK Data, Sorø.

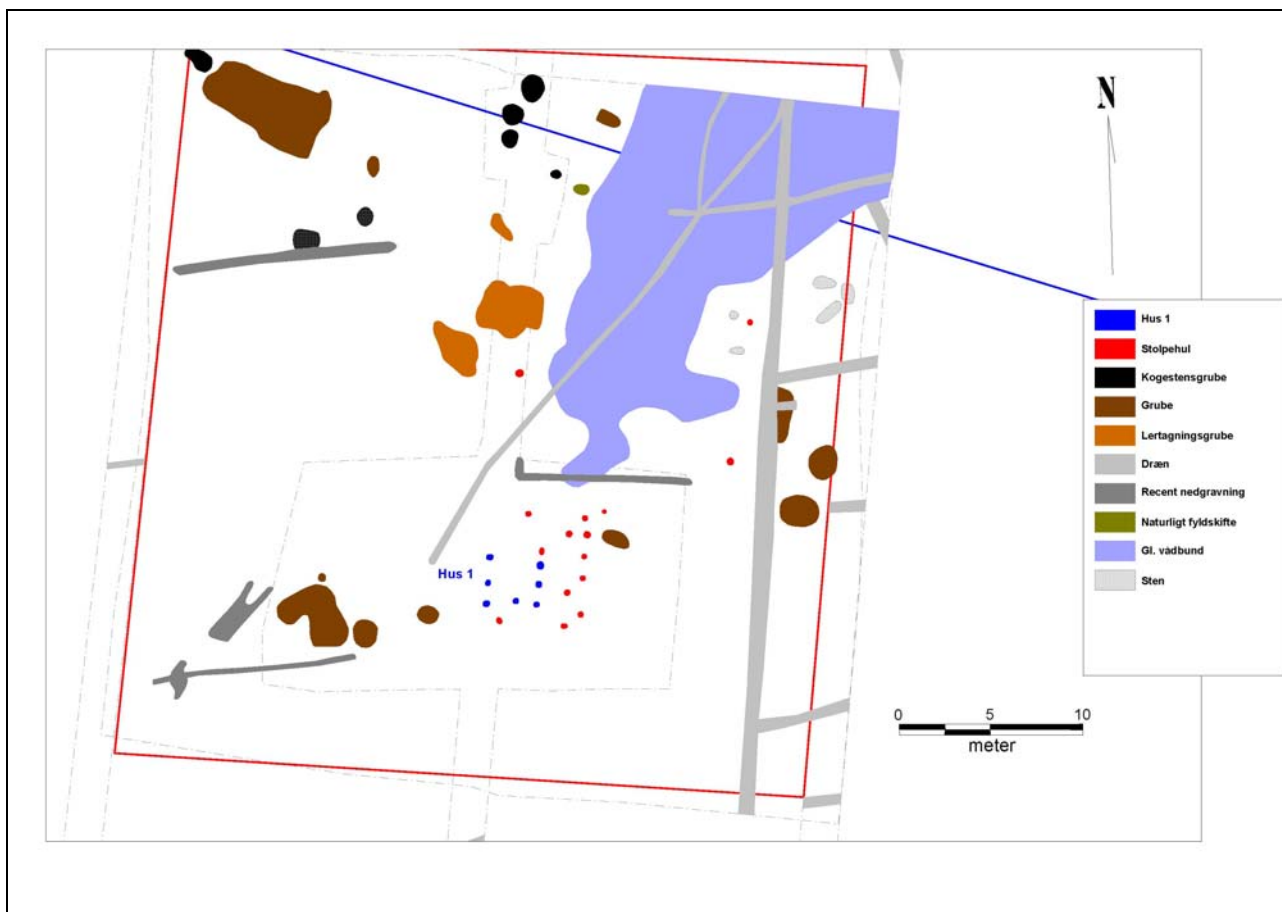
Udgravningerne blev foretaget forud for byggemodning af det ca. 6 ha store område, idet to arkæologiske forundersøgelser i november 2005 (jf. forundersøgelserapport 2005049-Hesselbjerg) havde påvist en række spændende og sjældne aktivitetsspor fra bondestenalderen og bronzealderen på 4 mindre arealer inden for udstykningsområdet (herefter benævnt interesseområde 1-4), jf. Kort 1.

Kort 1. SVM2005049-5, Hesselbjerg. Oversigt over de 4 interesseområder.
Baggrundskort: DTK Skærmkort KMS©.

2. Kulturhistorisk redegørelse og baggrund for undersøgelsen.

På **interesseområde 1**, der er det nordligste af de 4 felter, blev der ved undersøgelsen registreret spor efter forhistorisk aktivitet i form af stolpehuller, kogestensgruber (jordovne) og affaldsgruber med et stort indhold af smukt ornamenteret keramik, der viste, at denne del af området både har været udnyttet i den midterste del af bondestenalderen (ca. 32-3100 f.Kr.) og den yngre del af bronzealderen (ca. 1000-500 f.Kr.), jf. Kort 2.

Kort 2. SVM2005049-5. Oversigt over anlægsforekomster på Interesseområde 1. Bemærk især Hus 1 (markeret med blå), den store krogformede grube (A59) lige vest for samt de to ovale gruber (A156-157) øst for (alle 3 markeret med brunt).

Særlig interessant var en lille ca. 3 x 3 meter stor huskonstruktion (Hus 1), der lå centralt i Interesseområde 1's sydlige del. Det stort set kvadratiske hus, der var sat af kun syv stolper, var åbent mod nord og har dermed næppe været beregnet til hverken beboelse eller opstaldning af dyr. Indtil nu er ingen tilsvarende huskonstruktioner blevet udgravet i Østdanmark, men i Jylland har man flere steder udgravet lignende huskonstruktioner, der alle har ligget i nærheden af en storstensgrav – dvs. en dysse eller en jættestue - fra bondestenalderen. De jyske huse tolkes derfor som "kulthuse", dvs. huse, hvor stenalderens folk har kunnet udføre riter og ceremonier i forbindelse med gravlæggelse af deres døde, jf. Fig. 1-2

Fig. 1 rekonstrueret Kulthus fra Tustrup, Jylland.
(efter J. Jensen 2001, s. 393)

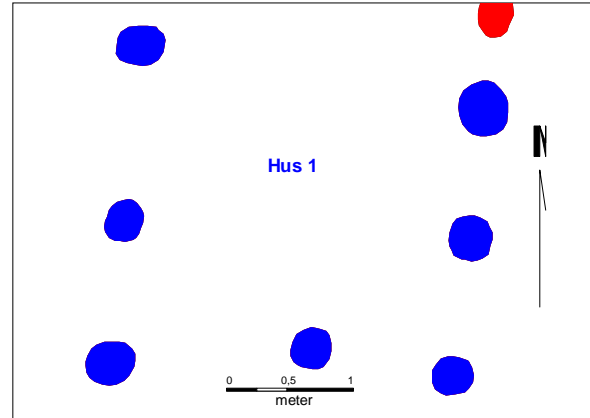

Fig. 2. Det mulige kulthus (Hus 1) fra Hesselbjerg.
Bemærk den rektangulære form og den åbne gavl mod nord, som også ses i kulthuset fra Tustrup.

Der findes i dag ikke nogen dysser eller jættestuer i umiddelbar nærhed af Interesseområde 1, som Hus 1 kan knyttes til. Eventuelle gravanlæg i nærheden af interesseområdet kan imidlertid være blevet sløjftet i forbindelse med senere tiders landbrugsdrift, og topografisk set er der stor sandsynlighed for, at der har ligget indtil flere storstensgrave på toppen af "Hesselbjerg" lige øst for området. Der ligger endnu i dag 2 fredede høje fra stenalderen 750 meter sydvest for Hesselbjerg (sb.nr. 040319-17+18, jf. www.dkconline.dk) samt en overpløjet stenalderhøj på den høje bakke 750 meter sydøst for (sb.nr. 040319-89). Da højene ofte ligger i klynger på bakkedrag omkring de gamle stenalderbygder, vil det derfor ikke være overraskende, hvis der også på toppen af Hesselbjerg har ligget en eller flere gravhøje, som Hus 1 kan være blevet opført i tilknytning til (jf. endvidere afsnit om fortidsmindelandskabet s. 14). Dette vil dog kun kunne fastslås ved en systematisk rekognoscering eller forundersøgelse af bakketoppen i forbindelse med eventuelt kommende jordarbejder i området.

Den manglende gravhøj og manglen på fund af genstande, der entydigt kan datere Hus 1 til yngre stenalder, gør det vanskeligt at fastslå, om der er tale om det første kulthus på Sjælland. Formen og størrelsen stemmer imidlertid overens med de jyske eksempler og tolkningen vil styrkes yderligere, hvis Hus 1 tidsmæssigt kan blive knyttet sammen med den store krogformede grube (A59), der lå få meter vest for huset (jf. Kort 2). Gruben viste sig ved undersøgelsen at indeholde ornamenterede skår (jf. foto 1-2) fra mindst 3 hele lerkar, der var blevet nedsat oveni hinanden sammen med et forarbejde til en sleben økse. Sådanne gruber med hele kar og økseforarbejder fra yngre stenalder er sjældne og sættes som regel i forbindelse med rituelle handlinger udført ved storstensgrave eller Sarupanlæg (store kultanlæg fra yngre stenalder).

For at knytte Hus 1 sammen med gruben A59, der ud fra sit keramiske materiale er dateret til ca. 3200 f.Kr. og dermed tidsmæssigt er sammenfaldende med opførelsen af dysserne og jættestuerne, vil der blive udført C-14 dateringer af forkullet materiale fra stolpesporene i Hus 1. Er gruben og Hus 1 samtidige, er der næppe tvivl om de begge er anlagt som led i kulten omkring en endnu ikke udgravet gravhøj i nærheden af Interesseområde 1, og at vi derfor står overfor Sjællands første kulthus.

Foto 2. Keramikskår fra A59 ornamenteret i den såkaldte "Klintebakkestil", der daterer gruben og dens funktionstid til ca. 3200 f.Kr., dvs. samtidig med opførelsen af storstensgrave og Sarupanlæg.

Foto 2. Ornamenteret lerske fra A59.
Ca. 3200 f.Kr.

Som nævnt i indledningen blev der på Interesseområde 1, udover det mulige kulthus og en række anlægsspor, der ikke kunne dateres nærmere, også udgravet gruber med keramik fra den seneste del af yngre bronzealder (ca. 600 f.Kr.). Disse to gruber (A156 og 157) var, i modsætning til A59, typiske affaldsgruber med indhold af ødelagte lerkar, knogleaffald og udtjente flintredskaber fra en bronzealderboplads (jf. foto 3-4). Der blev ikke fundet andre anlæg fra yngre bronzealder på interesseområde 1, men det er sandsynligt, at de to gruber hører sammen med det bopladsområde fra bronzealderen, der blev udgravet syd for på Interesseområde 2.

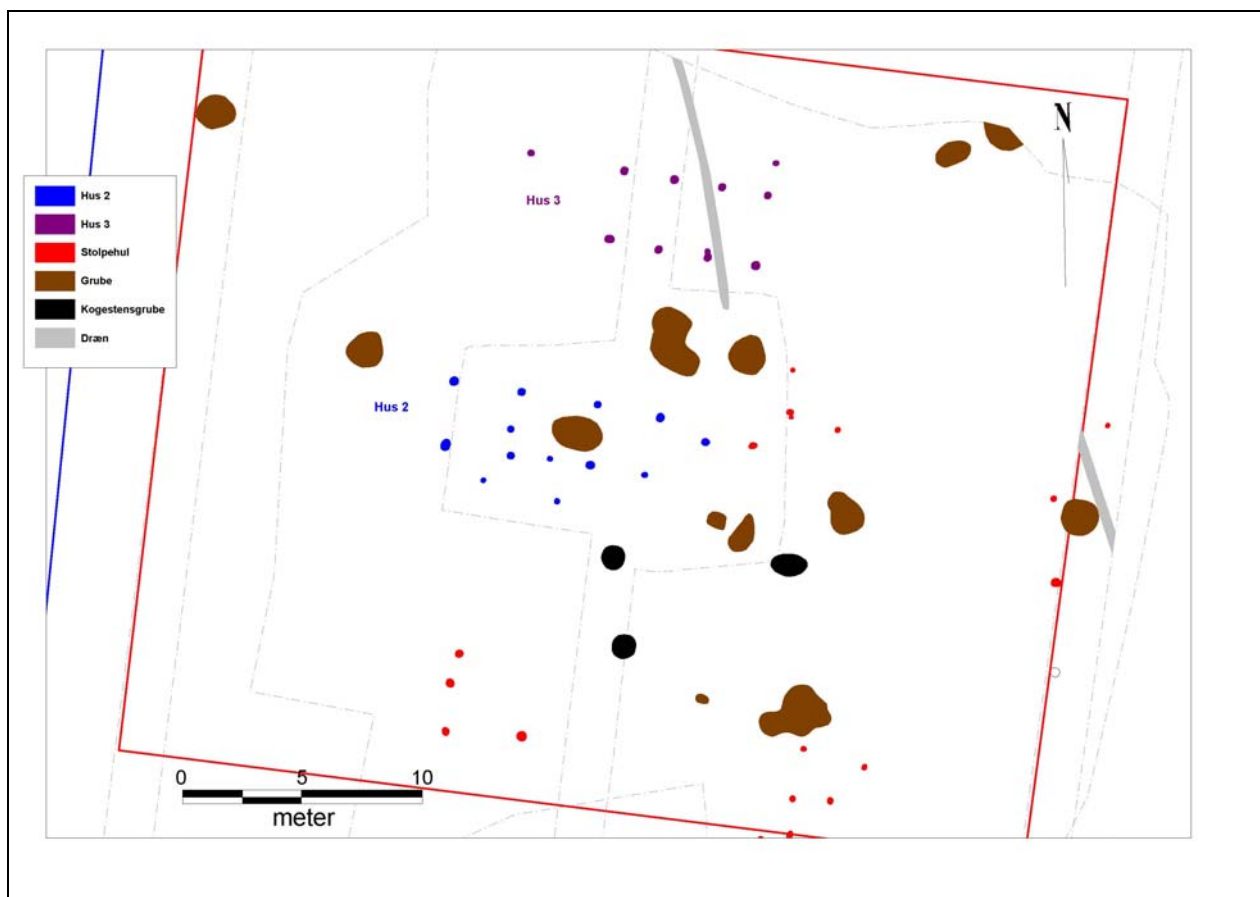
Foto 3. Keramik med påsat vulst fra yngre bronzealder periode VI (ca. 600 f.Kr.). Fra affaldsgrube (A157).

Foto 4. Flintaffald fra affaldsgruben A157.

På Interesseområde 2, der lå på toppen af en sydvendt stigning ca. 160 meter syd for interesseområde 1, blev der udgravet en del bopladsspor, heriblandt 2 hustomter, fra bronzealderen (jf. Kort 1 og 3).

Rundt omkring de 2 hustomter (herefter benævnt Hus 2 og 3) lå der adskillige affalds- og lertagningsgruber (markeret med brunt på Kort 3), kogestensgruber samt spredte stolpehuller, der alle er spor efter de aktiviteter, der er foregået på bopladsen.

Kort 3. SVM2005049-5. Oversigt over interesseområde 2. Bemærk Hus 2 og Hus 3 som begge formentlig stammer fra yngre bronzealder.

Hus 2, der lå på interesseområdets centrale del, blev erkendt allerede ved forundersøgelsen og har været mindst 9 meter langt og ca. 5 meter bredt. Væggens og gavlens forløb kunne ikke længere erkendes, da sporene fra de ofte ikke særlig dybt nedgravede væg- og gavlstolper var forsvundet efter årtusinders pløjning af området. Sporene fra de 4 stolpepar, der har båret husets tag, var imidlertid yderst velbevarede og fremstod som dybe nedgravninger foret med en stor, flad sten, der skulle forhindre bunden af stolperne i at rådne i den fugtige undergrund (jf. foto 5-6). Dette konstruktionstræk er ikke tidligere blevet erkendt i forbindelse med bronzealderens huse på Sjælland.

Foto 5. Stenforet stolpehul fra tagbærende stolpe (A41) i Hus 2.

Foto 6. Stenforet stolpehul fra tagbærende stolpe (A44) i Hus 2.

På figur 3 ses husets grundplan, hvor de udfyldte cirkler viser de stolpehuller, der endnu var bevaret ved udgravningen, og de stiplede viser, hvordan det oprindeligt må have set ud. Figur 4 viser en rekonstruktion af et typisk bronzealderhus med rundede gavle, stråttækt tag og lerklinede vægge.

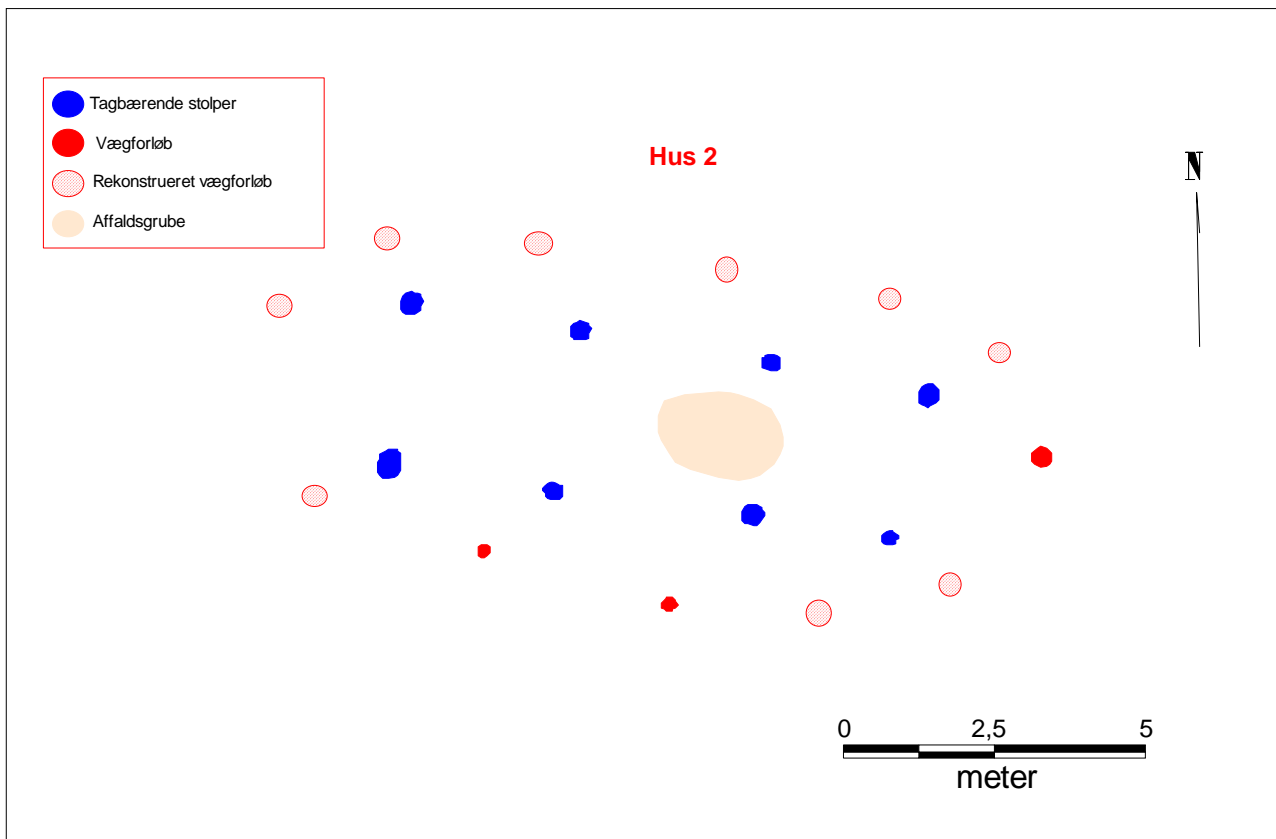

Fig. 3. SVM2005049-5. Delvist rekonstrueret grundplan over Hus 2. De røde cirkler viser de stolpehuller fra væg og

gavl, der var bevaret ved udgravningen, mens de stiplede markerer det rekonstruerede forløb. Stolpehuller markeret med blå er sporene efter de 4 stolpepar, der har båret taget.

Fig.4 Rekonstrueret bronzealderhus opført af Odense Bys Museer (fra J. Jensen 2002, s. 348)

Hus 3, der lå ca. 8 meter nord for Hus 2, har været mindst 6 meter langt og ca. 5,5 meter bredt. Som ved Hus 2 var der kun ganske få væg- og gavlstolper bevaret og selv flere af de noget dybere stolpehuller efter de 4 tagbærende stolpepar var stort set fjernet ved pløjning. Ingen af stolpehullerne fra de tagbærende stolper var stenforede som i Hus 2. Figur 5 viser Hus 3's grundplan, og også her viser de røde cirkler de stolpehuller, der var bevaret ved udgravningen, mens de stiplede markerer det rekonstruerede forløb af væg og gavl.

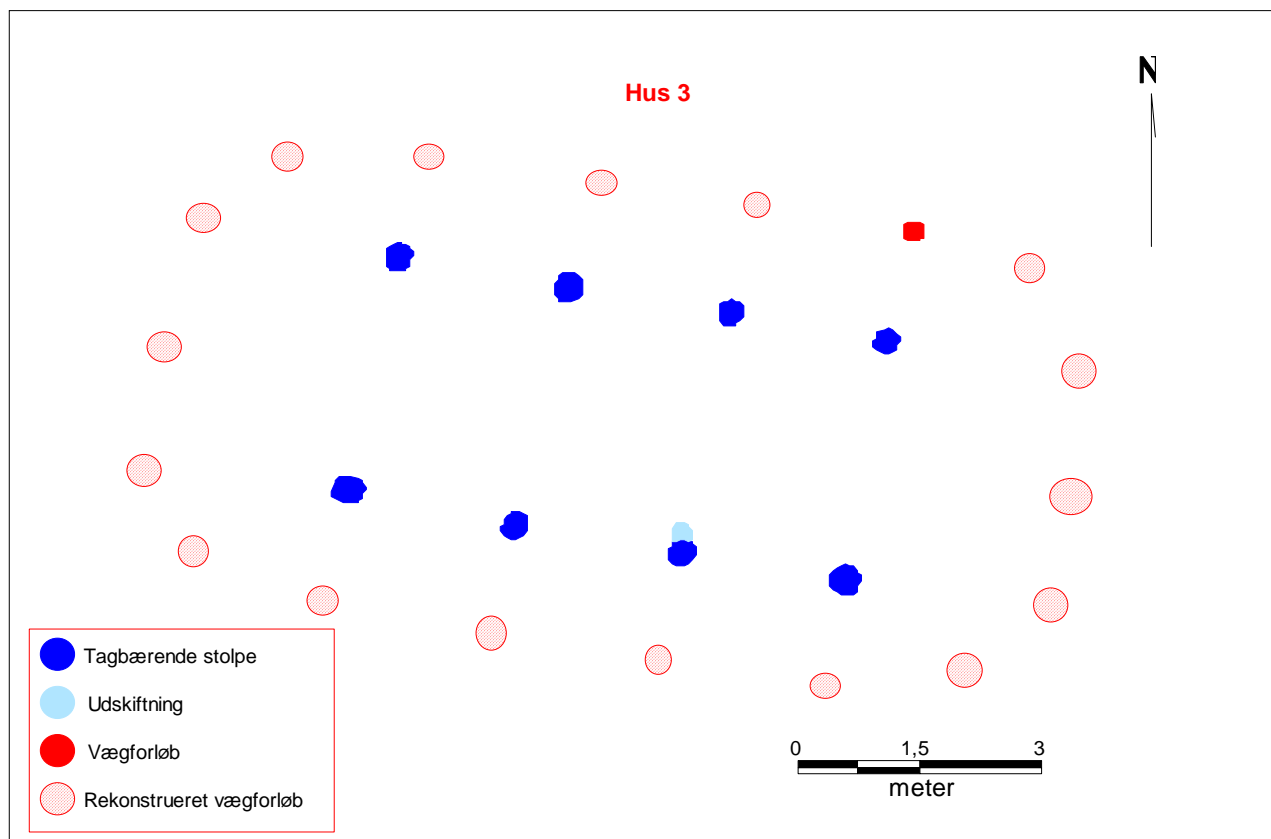

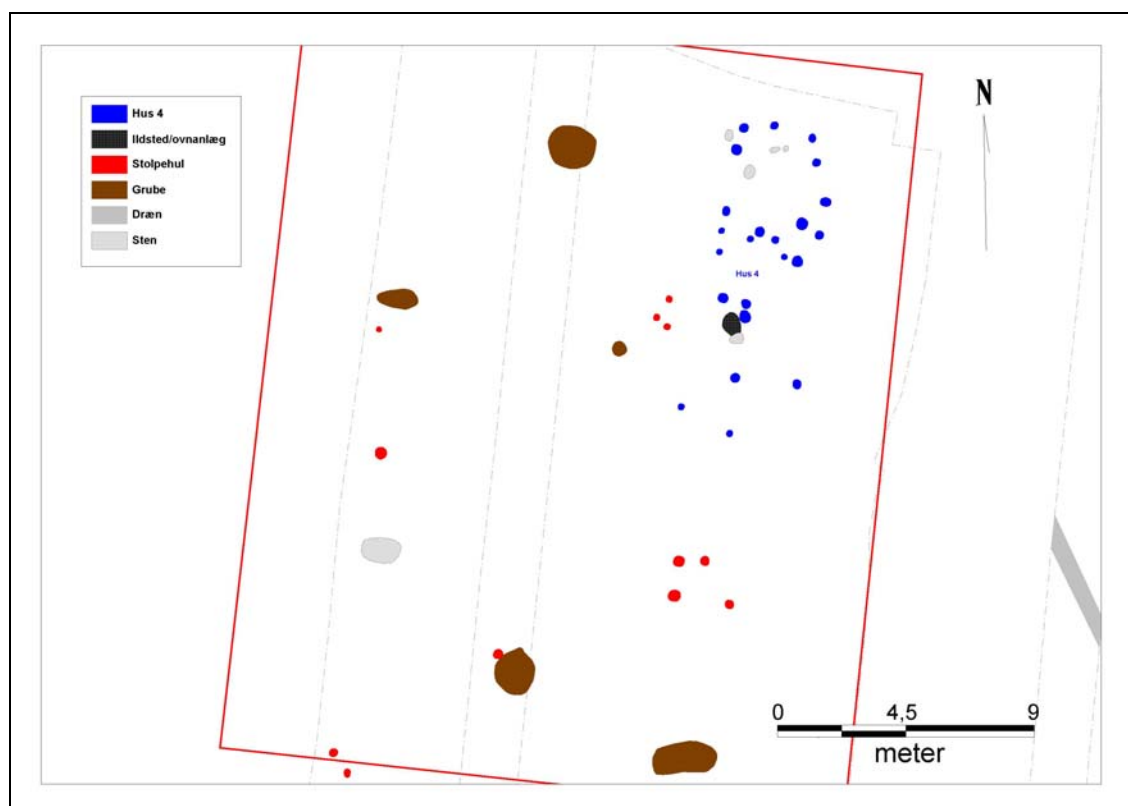
Fig. 5. SVM2005049-5. Delvist rekonstrueret grundplan over Hus 3. Den røde cirkel viser det ene stolpehul fra vægforløbet, der var bevaret ved udgravningen, mens de stiplede markerer det rekonstruerede forløb. Stolpehuller markeret med blå er sporene efter de 4 stolpepar, der har båret taget.

Som det fremgår af de to grundplaner, adskiller de to hustomter sig fra hinanden, idet Hus 2 både har været længere, smallere og, mere velkonstrueret end Hus 3, hvis man skal dømme ud fra de dybe, stenforede stolpehuller til de tagbærende stolper.

De konstruktionsmæssige forskelle kan skyldes, at husene har haft forskellige funktioner, således at det store velbyggede hus var beregnet til beboelse, mens det mindre brede hus var beregnet til opstaldning af dyr.

En anden mulighed er, at husene er forskellige i tid og dermed repræsenterer to forskellige trin i husudviklingen. Typologisk set er der ingen tvivl om, at begge huse er opført i bronzealderen, men da denne periodes husudvikling ikke er detaljeret belyst i det sydvestsjællandske område, og da der ikke blev gjort fund af genstande, der kan datere de to hustomter nærmere inden for bronzealderen, kan deres indbyrdes relation først afgøres, når resultatet af de C-14 dateringer, der vil blive foretaget af de to hustomter, foreligger.

På Interesseområde 3, der lå på let skrånende terræn ca. 40 meter sydvest for Interesseområde 2, blev der ved forundersøgelsen fundet en affaldsgrube med indhold af en større mængde uornamenteret keramik samt en lille stærkt opskærpet sleben økse (jf. foto 6), der stammer fra den seneste del af yngre stenalder (ca. 2400-1700 f.Kr.). Blot 4,5 meter øst for gruben blev der ved selve undersøgelsen fundet resterne af et hus (Hus 4) samt flere andre affaldsgruber, der formentlig stammer fra samme periode (jf. Kort 4).

Kort 4. SVM2005049-5. Oversigt over interesseområde 3. Bemærk Hus 4, som stammer fra den seneste del af stenalderen samt gruben umiddelbart vest for, hvor den slebne økse blev fundet.

Huset, der har været ca. 11 meter langt og ca. 5 meter bredt, er, i modsætning til de to bronzealderhuse på Interesseområde 2, bygget som et midtsulehus, dvs. en konstruktion, hvor taget kun bæres af en enkelt række af stolper ned langs husets midterakse, jf. figur 6.

Denne midtsulekonstruktion er typisk for alle stenalderens huse, men hen imod slutningen af perioden ændres konstruktionen, idet der nu tilføjes en række af mindre stolper på hver side af midtsulen, således der opnås en bedre fordeling af tagets vægt. Her er der snarere tale om støttestolper end egentlige tagbærende stolper, men denne tilføjelse er alligevel det første skridt på vejen til opførelsen af det klassiske treskibede langhus, som er kendetegnende for bronzealderen og jernalderen.

På figur 6 er midtsulerne markeret med blå, mens bevarede spor efter væg og gavlstolper er markeret med røde cirkler. Det rekonstruerede forløb er markeret med stiplede cirkler og for overblikkets skyld er de indvendige støttestolper, som er med til at datere huset til den sene del af stenalderen, udeladt.

Store mængder trækul og brændt lerklining i stolpehullerne viser, at huset er brændt - enten som følge af et uheld eller som bevidst nedbrænding af det udtjente hus. I det ene af stolpehullerne blev der fundet små kugler af lerslagge, dvs. ler, der har været udsat for så høje temperaturer, at det er blevet glasagtigt. Dette fund viser, at der må have været et ovnanlæg inde i huset, da det er det eneste, der holder høje og langvarige temperaturer nok til, at lerslaggen kan blive dannet.

Som det fremgår af Kort 4, blev der midt i huset udgravet et ildsted bestående af håndstore, ildskørnede sten, brændt ler og store mængder trækul. Det er meget sandsynligt, at det er resterne af ovnen, da det dels svarer til bundlaget i de ovnanlæg, der kendes fra jernalderen, og da det dels lå lige op af en af midtsulerne. Havde det været et åbent ildsted ville placeringen direkte op af en midtsule af træ være meget uhensigtsmæssigt, mens et lukket ovnanlæg samme sted ville være helt ufarligt.

Der blev, som i de andre huse på Hesselbjerg, ikke fundet daterende genstande i tilknytning til Hus 4, så først når resultaterne af C-14 dateringen af hustomten foreligger, kan det afgøres, om den er samtidig med affaldsgruben med den slebne økse og de øvrige anlægsspor på interesseområdet.

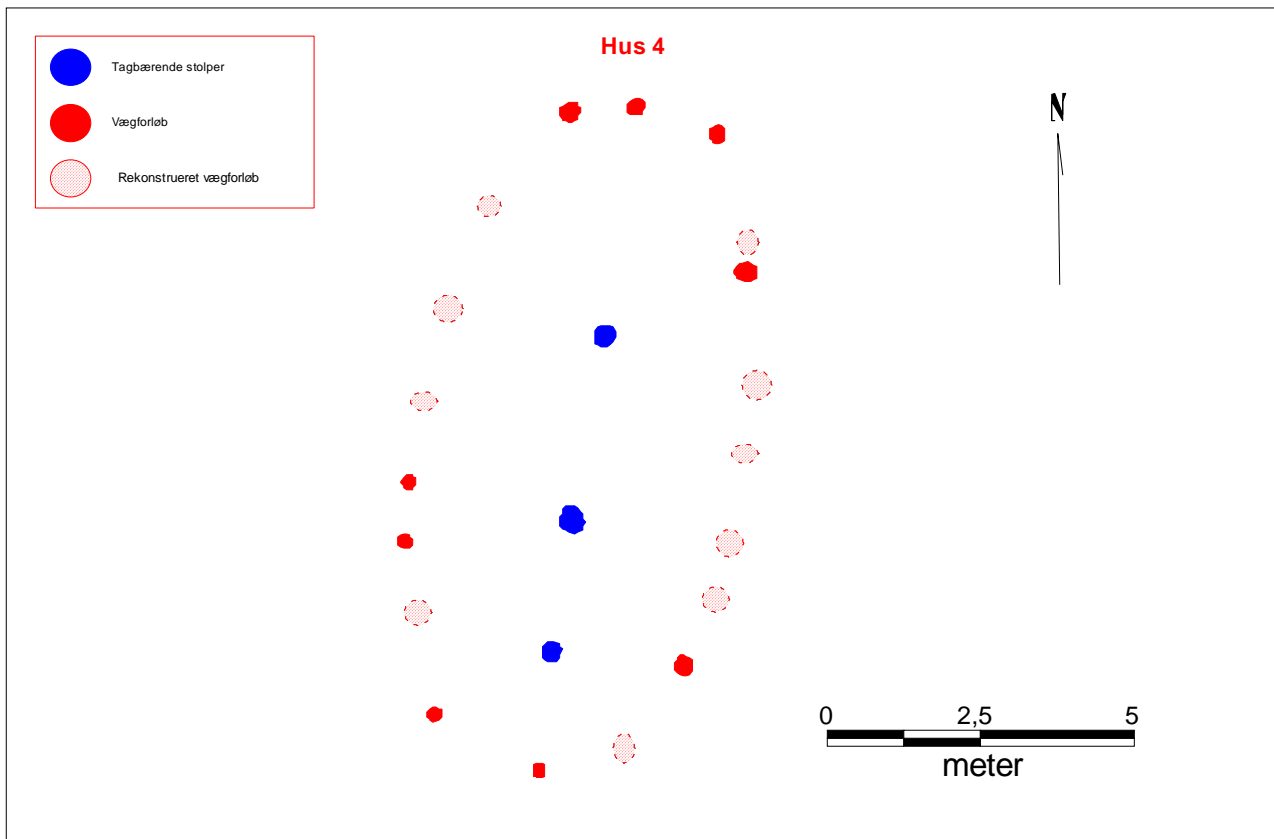
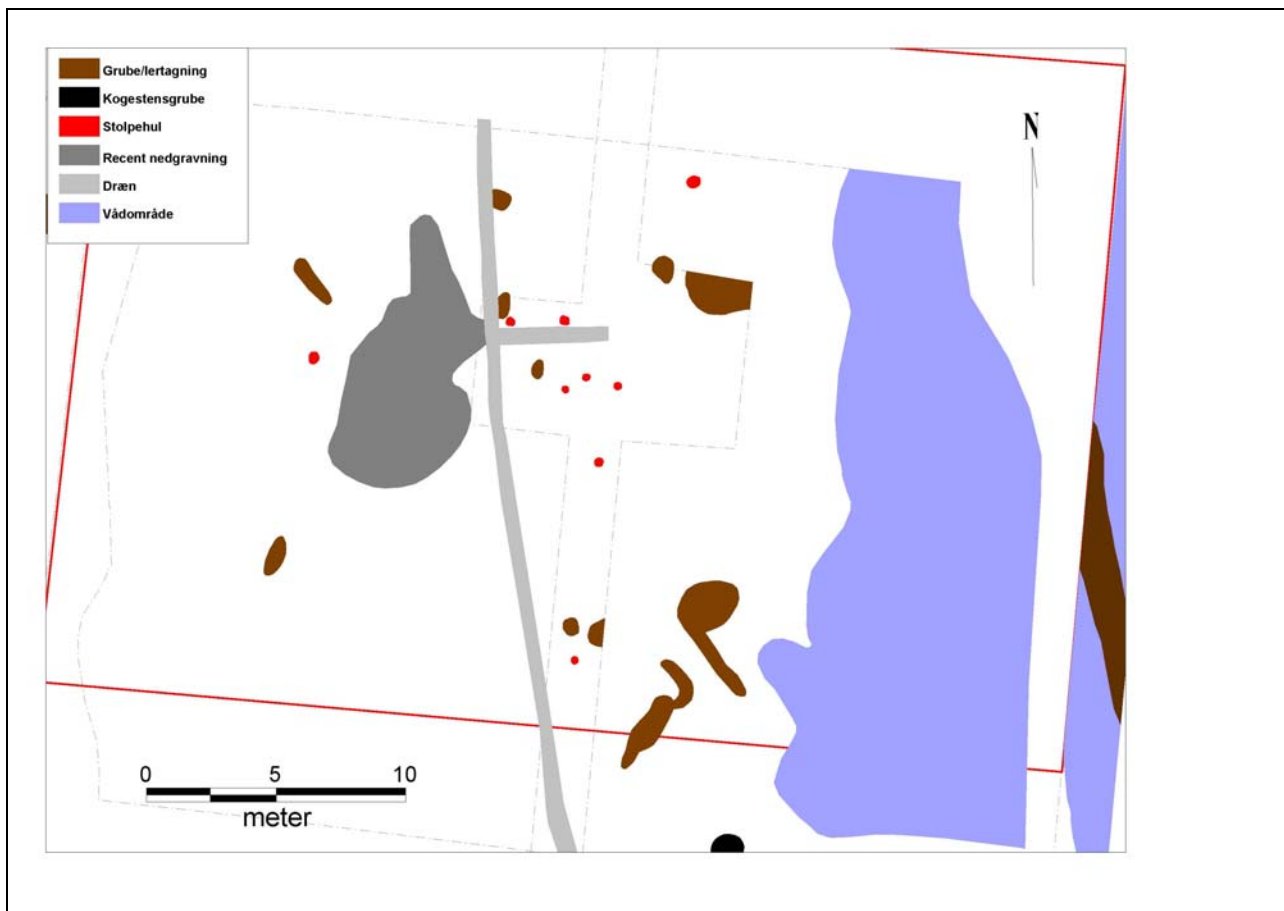

Fig. 6. SVM2005049-5. Delvist rekonstrueret grundplan over Hus 4. De røde cirkler viser de stolpehuller fra væg og gavl, der endnu var bevaret ved undersøgelsen, mens de stiplede markerer det rekonstruerede forløb. Stolpehuller markeret med blåt er sporene efter de midtsuler, der har båret taget.

På Interesseområde 4, der lå ned til bredden af et stadigt eksisterende vådområde ca. 30 meter øst for Hus 4, blev der ikke fundet egentlige hustomter, men flere stolpehuller, affaldsgruber med uornamenteret keramik og flintafslag samt en række af store lertagningsgruber viser, at der formentlig er tale om den østligste udkant af bopladsområdet omkring Hus 4 (jf. Kort 5).

Kort 5. SVM2005049-5. Oversigt over Interesseområde 4.

Sammenfattende kan det konkluderes, at området omkring Hesselbjerg har været udnyttet til menneskelig beboelse og aktivitet på mindst 3 tidspunkter i forhistorien. Første fase udgøres af det mulige kulthus og den store grube fra den midterste del af bondestenalderen (ca. 3200 f.Kr.), og selv om der ikke er fundet egentlige bopladsspor i tilknytning til dem, er det mest sandsynligt, at også denne kan findes i umiddelbar nærhed af området.

Næste fase af menneskelig aktivitet repræsenteres af det nedbrændte langhus fra den sene del af bondestenalderen (ca. 2400-1700 f.Kr.), der lå ca. 160 meter sydøst for det mulige kulthus. Her er der altså tale om en regulær bosættelse, om end de relativt sparsomme mængder af anlægsspor i tilknytning til huset viser, at man ikke har opholdt sig på stedet i mange generationer.

Sidste fase af forhistorisk udnyttelse af området repræsenteres af de to bronzealderhuse, der lå på bakketoppen lige umiddelbart vest for stenalderhuset. Her er der også tale om en regulær boplad, men om der er tale om to samtidige huse med forskellig funktion eller om husene er tegn på flere generationers udnyttelse af området kan først afgøres, når resultaterne af C-14 dateringerne foreligger.

Korsør har således til alle tider været et attraktivt område for mennesker at bosætte sig i. For efteristidens jægersamfund betød Storebæltskysten og baglandets skovdækkede gletcherlandskab og udstrakte vådområder sikker adgang til rige og varierede fødekilder i form af fisk, pattedyr og fuglevildt.

Men da kendskabet til agerbrug og husdyrhold ca. 4000 år f.Kr. nåede til Danmark, blev de omvandrende jægere til fastboende bønder, der havde brug for åbne arealer til dyrkning og

græsning, og derved iværksattes den proces, der i løbet af 4-5 årtusinder skulle forvandle Korsørområdet fra skovdækket naturlandskab til det inddæmmede og næsten skovløse agerlandskab, der kendetegner området i dag.

Ved afbrænding af urskoven skabte de tidligste bønder gradvist større og mere sammenhængende arealer, hvorpå de kunne dyrke deres korn, græsse deres husdyr og bygge deres langhuse. Efter et par årtier, når agerjorden var udpint og husene udtjente, brændte man yderligere skov af, byggede nye huse og overlod de gamle ager- og bopladsområder til græsningsjord for de stadigt voksende flokke af kvæg, får og svin. Herved skabtes en lysåben kratskov, der kom til at dominere landskabet indtil de helt store rydninger satte ind den senere del af stenalderen (ca. 2800 f.Kr.) og begyndelsen af bronzealderen (ca. 1700 f.Kr.).

Bondestenalderens bopladser var i begyndelsen små med kun 1-2 langhuse på hver plads. Hen imod slutningen af stenalderen blev især de jyske bopladser større, mens de østdanske formentlig bevarede deres størrelse gennem hele perioden, ligesom det sås på Hesselbjerg. Mange af bopladserne lå, som det også kan ses ved Hesselbjerg (se afsnit om landskabet s.14), langs søer og åer, hvor der var mulighed for udnyttelse af mange forskellige føderessourcer, ligesom man havde gjort det i generationer forinden i jægerstenalderen.

I takt med at menneskene blev mere og mere fastboende, steg i tilsvarende grad deres behov for at markere deres tilhørsforhold til den jord, de havde underlagt sig, og som nu udgjorde deres hovedernæringskilde. Dette resulterede først og fremmest i et massivt byggeri af imponerende gravhøje, der kulminerede omkring 33-3200 f.Kr., og hvoraf en lille del har overlevet til i dag. Disse høje har kunnet ses på lang afstand og har – udover at markere ejerskab og tilknytning til området – også været en vigtig del af bondestenalderfolkets rituelle og ceremonielle liv.

I slutningen af stenalderen får det nye metal – bronzen – stadig større betydning og i bronzealderen bliver økser, smykker og personligt udstyr lavet af dette metal, mens de dagligdags redskaber fortsat bliver fremstillet af flint. Bronzen, som er en blanding af kobber og tin kom til Norden via handelskontakter med Vest- og Mellemeuropa, hvor det blev givet i bytte for blandt andet skind, rav, voks og honning. Bronzen var et prestigefyldt materiale, der primært tilhørte overklassen, der manifesterede sin magt ved at lade sig gravlægge i udhulede egekister med hele deres personlige udstyr af bronzer og luksusvarer i store tørveopbyggede jordhøje. Omkring 600 f.Kr. ophørte den rigelige strøm af bronze, idet de mellemeuropæiske handelsinteresser rettedes mod Middelhavet, hvor især den græske kultur ekspanderede. Samtidig blev bronzen afløst af jern som det vigtigste metal, da det er stærkere og findes som myremalm i rigelige mængder også i Danmark. Bruddet i handelskontakterne betød, at Norden ikke længere fik de samme impulser udefra og dermed blev hægtet af den europæiske samfundsudvikling i nogle århundreder, indtil man i årtierne efter Kristi fødsel for alvor knyttede handels- og alliancekontakter til det stadigt ekspanderende romerske imperium

3. Undersøgelsens perspektiver.

Undersøgelserne ved Hesselbjerg gav nye oplysninger om det forhistoriske bosættelsesmønster området omkring Svenstrup og Frølund. Det har længe været vidst, at Storebæltskysten var relativt tæt befolket i jægerstenalderen og at det samme gjaldt for jernalderen i området omkring Svenstrup. Med udgravningen af hustomterne fra hhv bondestenalderen og bronzealderen ved Hesselbjerg, bliver billedet af bosættelsesudviklingen i området mere detaljeret både i forhold til bosættelsernes

geografiske placering og størrelse og i forhold til hustypernes udvikling og de forskellige perioders materielle kultur.

Undersøgelserne har vist, at stenalderen og bronzealderens bopladser i Frølundområdet følger det generelle østdanske mønster, hvor små bosættelser eller enkeltliggende gårde kun bliver på samme sted i en eller to generationer, inden de flytter til andre lokaliteter inden for ressourceområdet.

I de kommende år vil resultaterne fra Hesselbjerg indgå museets bestræbelser for at få udviklet en veldateret hustypologi for de forhistoriske huse i sydvestsjælland, da dette vil være et væsentligt bidrag til forståelsen af den forhistoriske bosættelses- og husudvikling både lokalt, regionalt og nationalt.

4. Fortidsmindelandskabet

Kulturhistorisk set er området omkring Hesselbjerg meget rigt, idet der stort set er registreret fund og lokaliteter fra alle oldtidens underperioder.

Umiddelbart nord for arealet ligger der en i 1850 sløjfet stendysse (sb.nr. 040319-21), der er opført samtidig med de dysser og jættestuer, der som nævnt i afsnit 3, ligger øst og vest for undersøgelsesområdet (se side 4). Lige vest for området fremkom der ved tørvegravning i 1848 et rigt metalfund fra ældre bronzealder (sb.nr. 040319-16) og mod sydvest er der flere gange fremkommet udaterede skeletgrave, der formentlig skal henføres til en galgebakke eller rettersted fra historisk tid (1066 e.Kr. -).

Derudover har vi kendskab til en lang række jernalderbopladser, løsfundne oldsager og andre forhistoriske levn fra hele dette kystnære område, der til alle tider har været velegnet til menneskelig bosættelse.

5. Det moderne landskab.

Selve udstykningsarealet ligger i dag op til Frølundvej i syd og umiddelbart sydvest for det lokale højdedrag "Hesselbjerg", der med sine 22 meter er områdets højeste punkt.

Selve lokalområdet er et meget kuperet morænelandskab, hvor der mod nord kun er ca. 800 meter til Storebæltskysten. Mod syd har der, før inddæmningernes tid, tilsvarende været mindre end 1 kilometer til inderfjorden eller det nuværende Korsør Nor.

Terrænet i området har vekslet mellem mindre højdedrag omgærdet af lavereliggende fugtige arealer. Således er der flere steder indenfor det undersøgte areal, hvor vore søgegrøfter tydeligt viste, at der tidligere enten har været et vandløb eller har stået åbent vand. Kun et af disse vådhuller eksisterer i dag.

Det ca. 9 ha. store areal befinder sig højdemæssigt mellem kote 4,7 og kote 9,8 meter o.D.N.N.

6. Udgravningens data

Der blev i forbindelse med forundersøgelsen (gennemført ad 2 omgange fra den 31/10-7/11 og den 28/1-2/12 2005) gravet i alt 14 søgegrøfter henover Delareal 1-2. Der blev i den forbindelse afgravet 5770 m² svarende til en 6,5 % af det i alt 90.000 m² store område.

Der blev efter forundersøgelsen udpeget 4 interesseområder på baggrund af de fremkomne anlægsspor: Interesseområde 1 på i alt 1460 m², Interesseområde 2 på i alt 1233 m²,

Interesseområde 3 på i alt 576 m² samt Interesseområde 4 på i alt 1066 m².

Der blev ved de to forundersøgelser registreret 75 oldtidsanlæg primært i form af stolpehuller,

kogestens- og affaldsgruber.

Ved selve undersøgelsen blev der på Interesseområde 1 afgravet 1550 m² og registreret 50 anlæg i form af 12 gruber, 2 trækulspletter, 5 kogestensgruber, 3 lertagningshuller, 23 stolpehuller (heraf 1 hustomt) og 6 naturlige fyldskifter. Tilsammen udgør anlægssporene et kultisk område fra den mellemste del af bondestenalderen og den (formentlig) nordligste afgrænsning af et bopladsområde fra yngre bronzealder.

På Interesseområde 2 blev der afgravet 1067 m² og registreret 60 anlæg i form af 12 gruber, 3 kogestensgruber og 45 stolpehuller (heraf 2 hustomter). Tilsammen udgør anlægssporene et bopladsområde fra bronzealderen (formentlig den yngre del).

På Interesseområde 3 blev der afgravet 551 m² og registreret 43 anlæg i form af 5 gruber, 1 ildsted, 1 recent nedgravning og 37 stolpehuller (heraf 1 hustomt). Tilsammen udgør anlægssporene et bopladsområde fra den seneste del af bondestenalderen.

På Interesseområde 4 blev der afgravet i alt 960 m² og registreret 23 anlæg fordelt på 12 gruber, 1 kogestensgrube, 1 recent nedgravning og 9 stolpehuller. Ingen hustomter blev registreret i dette område, men opfattes som den østligste afgrænsning af bopladsområdet fra den sene del af bondestenalderen på Interesseområde 3.

Der blev ved forundersøgelsen og selve undersøgelsen i alt registreret 214 anlæg og nedgravninger fordelt på 113 stolpehuller, 61 gruber, 16 kogestensgruber, 5 ildsteder, 6 lertagningsgruber, 1 brolægning af håndstore sten og 17 gamle vådområder (heraf 1 eksisterende). Hertil kommer 79 dræn og 21 recente nedgravninger.

7. Udgravningens metode.

Ved udgravningen blev først Interesseområde 1 på 1550 m² frilagt vha en 20 tons gravemaskine påmonteret en 2 meter bred planérskovl. Ved hjælp af maskinen afrensedes den sydlige del af feltet, der havde stået åben siden forundersøgelsen i 2005. Herefter afgravedes Interesseområde 2-4 i nummerrækkefølge og også her blev de i 2005 åbnede felter afrenset vha maskinen.

Herefter indtegnedes de fremkomne anlæg inden for fire områder (startende med område 1) i 1:100 ud fra målesystem udlagt vha Pythagoras. Målesystemet blev fæstet med målepunkter, der indmålt af landmåler med GPS inden for få cm's nøjagtighed.

Alle nyfremkomne anlæg blev nummereret og tegnet, mens dræn, recente nedgravninger, vådområder, stenspor etc kun blev tegnet. Herefter blev der gravet et profilsnit i de nummererede anlæg, således at de kunne tegnes i 1:20 og deres form, dimensioner, fyld og eventuelle funktion kunne blive registreret. Store gruber og de gamle vådområder snittedes med maskine.

Alle de snittede stolpehuller fra de tagbærende stolper i de 4 huse blev fotograferet med digitalkamera og diasfarvefilm, og jordprøver på ca. 2 liter blev udtaget til makrofossilanalyser. Gruberne A59, A156 og A157 blev udgravet med skelske (oval mureske) for ikke at ødelægge genstandsmaterialet, mens de øvrige gruber (affaldsgruber, lertagningshuller, kogestensgruber etc) blev snittet med spade.

Ved afgravning af Interesseområde 4 blev det nordøstlige hjørne tildækket med det samme (dvs. før tegning), da indtrængende vand fra det øst for liggende vådområde gjorde undergrunden sumpet og farlig at færdes på.

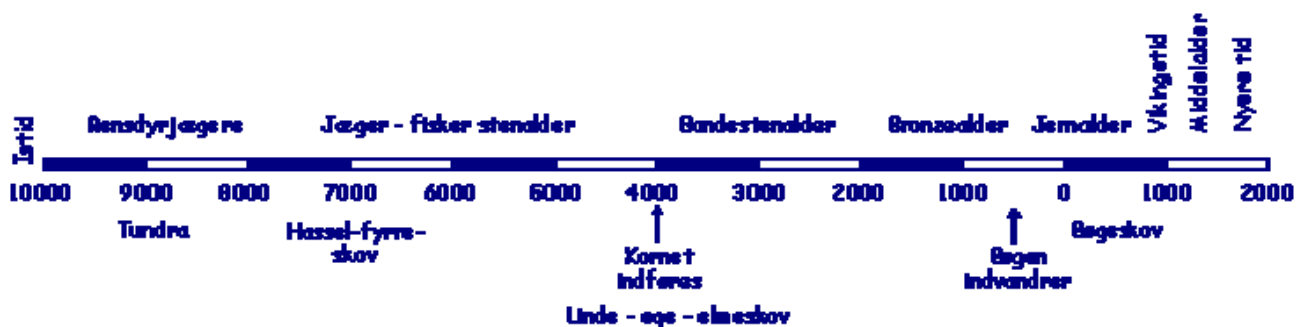
Alle fund fra de enkelte anlæg blev indsamlet og nummereret i henhold til museets sædvanlige nummereringspraksis (dvs. hver materialegruppe fra samme anlæg fik hver sit nummer).

Keramikken fra A59 blev stabiliseret med Primal inden optagningen.
Afslutningsvis blev alle 4 felter nivelleret med laser-nivellerapparat og alle arealer gennemfotograferet.

8. Dataliste

Denne rapport dækker over udgravningen af SVM2005049-1,2 og 5. Alle oldsager, originaldokumentation, foto og tegninger opbevares på Sydvestsjællands Museum, Storgade 17, DK-4180 Sorø. Tegningerne er digitaliseret i MapInfo og fundene er registreret og magasineret

9. Tidstavle.

10. Litteratur.

Andersen, N.H. 1999. Saruppladsen. Jysk arkæologisk selskabs skrifter, Bd. XXXIII:2, s. 15 ff.

Aaris-Sørensen, K. 1989. Danmarks forhistoriske dyreverden, s. 20 ff.

Draiby, B. 1984, Fragtrup - en boplads fra yngre bronzealder i Vesthimmerland, Årbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 1984m s, 127 ff.

Fabricius, K. & Becker, C.J 1996. Stendyngegrave og kulthuse. Arkæologiske studier Vol. XI, s. 9ff

Hertz, J. 1987. Danmarks længste udgravning. Arkæologi på naturgassens vej 1979-86, s. 64 ff.

Jensen, J. 2001, Danmarks Oldtid bd. 1 s. 239 ff.

Jensen, J. 2002, Danmarks Oldtid bd. 2 s. 327 ff.